

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
доктора мистецтвознавства, професора
Кара-Васильєвої Тетяни Валеріївни
на дисертацію Мамченко Яни Олександрівни
«Дизайн військового одягу для льотчиків:
еволюція, типології, проєктні практики»,
представлену до захисту
на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 022 Дизайн

Ступінь актуальності теми дослідження. Питання дизайну спеціального одягу, зокрема екіпірування для військовослужбовців, посідає сьогодні винятково важливе місце в системі міждисциплінарних досліджень. Особливої актуальності ця тема набуває в умовах збройного протистояння, коли функціональні, ергономічні, візуально-комунікативні характеристики військового костюма повинні відповідати не лише практичним, а й морально-психологічним, ідентифікаційним завданням. Водночас, питання естетики тісно пов'язане з функціональністю, ідентичністю, цілісністю сприйняття візуального образу, психологічним комфортом військовослужбовців та є невід'ємним аспектом дизайн-розробки сучасних виробів для військових льотчиків, які слугують не лише захистом, а й потужним інструментом візуальної комунікації, елементом національної символіки та надбання вітчизняної армії, що актуалізує дослідження виробів військового призначення в контексті дизайну.

Дисертаційне дослідження Мамченко Я.О. привертає увагу комплексним підходом до вивчення історичних трансформацій, морфології та композиційної організації авіаційного військового одягу. Робота вирізняється змістовною глибиною, інтелектуальною насиченістю, актуальністю постановки проблеми та безпосереднім зв'язком із практикою національного дизайн-продуктування.

Імплементація аналізованих підходів до сучасних дизайн-розробок відкриває нові перспективи у формуванні айдентичності українського військового образу.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертація складається зі вступу, чотирьох змістовних розділів, загальних висновків, додатків та обширного списку використаних джерел. Структура роботи є логічно вивіреною та методологічно зваженою. Обґрунтованість наукових положень базується на системному аналізі історичних, мистецтвознавчих, ергономічних і техніко-технологічних чинників, що впливали на формування військового одягу для льотчиків упродовж XX–XXI століть. Автором досліджено еволюцію дизайну захисного комплекту для військового льотчика за визначеною періодизацією етапів розвитку авіаційного оснащення, типологізовано різновиди колористичного устрою виробів, виокремлено складові архетипового образу льотчика.

Відповідно до мети дослідження, Мамченко Я.О. поставлено та вирішено взаємопов'язані завдання, основними з яких стало дослідження та систематизація художньо-колористичного оформлення складових елементів комплекту льотчика відповідно до айдентики повітряних сил як сукупності візуальних елементів та впізнаваності у формуванні образу. Для реалізації поставлених завдань використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, зокрема: історико-логічний, ретроспективний, порівняльно-типологічний, методи аналізу та синтезу, узагальнення. Ці методи застосовано для виокремлення ключових подій у еволюції авіаційного оснащення та технологій, їх періодизації, аналізу історіографії льотного одягу на основі теоретичних і візуальних джерел, виявлення та порівняння елементів айдентики Повітряних сил країн із передовим розвитком авіаційної галузі й узагальнення спільних рис.

Публікації. За результатами досліджень опубліковано 26 наукових праць, з них 5 статей, 4 з яких у наукових фахових виданнях України; 21 теза доповіді на конференціях, більшість з яких – міжнародні.

Структура та обсяг дисертаційної роботи. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів з висновками, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертації становить 390 сторінок друкованого тексту; обсяг основної частини дисертації становить 303 сторінки, включаючи 7 рисунків та 5 таблиць. Додатки подано на 87 сторінках. Список використаних джерел налічує 407 назв.

У **першому розділі** представлено джерельну базу дослідження, яку склали науково-аналітичні матеріали, праці вітчизняних та закордонних вчених і науковців, які структуровані за тематичними групами: наукові праці з історії та теорії дизайну та ергономіки, а також праці щодо властивостей текстильних матеріалів та інновацій в сфері матеріалознавства; ретельно представлено візуальні інформаційні ряди онлайн-архівів виставкових експонатів музеїв, історичних фото, інших ілюстрацій. Мамченко Я. О. описано композиційно-конструктивний устрій моделей; встановлено, що льотний одяг еволюціонував від утилітарних рішень повсякденного одягу та виробів для автомобілістів до складних дизайн-систем. На основі особистого внеску авторки розроблено теоретико-методологічний підхід до дизайн-розробки захисного комплекту для льотчика, сформульовано провідні ідеї та узагальнено результати дослідження.

У **другому розділі** на основі запропонованої періодизації уточнено та доповнено історичні періоди на підставі аналізу літературних джерел. В ході дослідження встановлено, що галузь військової авіації в Україні розвивалася одночасно з міжнародною, налічувала значну кількість розробок видатних особистостей в літакобудуванні. Засвідчено, що візуальний образ льотчика є частиною комунікації та репрезентації національної ідентичності, виконує ідентифікаційну функцію, інформує про приналежність військового до певного підрозділу Збройних сил. Дослідженнями засвідчено, що архетиповий образ є

консолідованим міжнародним образом льотчика військової авіації, що еволюціонував в історичному контексті відповідно до розвитку авіаційної галузі, дизайну та технологій зі збереженням окремих сталих елементів. Більш повно архетиповий образ формують льотчики винищувальної авіації з огляду на складність виконання висотних польотів, які обґрунтовують структуру захисного комплексу та його складових.

У **третьому розділі** авторкою розроблено системний теоретико-методологічний підхід до дизайн-розробки захисного комплексу для льотчика військової авіації, що сприяє аналізу етапів проєктування військового одягу в розрізі історичних, соціокультурних, економічних та технологічних змін для формування багатокomпонентного захисного комплексу льотчика. Удосконалено інформаційну базу найбільш розповсюджених композиційно-конструктивних та функціональних елементів виробів захисного комплексу льотчика. Представлена графічна база може застосовуватись при проєктуванні сучасних виробів з метою варіативності їх комплектування відповідно до специфіки професійно-службової діяльності.

Дослідженнями **четвертого розділу** підтверджено міждисциплінарний підхід до проєктування та запропоновано інноваційні рішення вдосконалення дизайну захисного комплексу для військового льотчика використанням інноваційних розробок в сфері технологічних інновацій, новітніх матеріалів, ергономіки, цифрових технологій. Основними з них визначено візуалізацію об'ємної форми елементів захисного комплексу шляхом 3D-моделювання, впровадження високотехнологічних елементів через вбудовані сенсори, використання терморегулюючого текстилю та адаптивного камуфляжу тощо. Проєктування інноваційного захисного одягу враховує вимоги до художнього образу комплексу поєднанням естетики, функціональності і символіки, що формує сучасний дизайн уніформи військового льотчика.

Висновки дисертаційної роботи є логічними, науково обґрунтованими та методично достовірними. Дисертантка застосувала розмаїття наукових методів

– від компаративного аналізу та морфологічної декомпозиції до естетичної експертизи сучасних моделей військового одягу.

Дисертаційна робота написана українською мовою, але зустрічаються мовностилістичні, орфографічні помилки і описки. В цілому, робота оформлена відповідно до вимог, виклад матеріалу розкриває тему дослідження та надає відповіді на сформульовані завдання. Варто також зауважити значний обсяг візуального та інфографічного матеріалу, представленому у дисертації та додатках, що ефектно презентує результати дослідження.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій. Уперше на науковому рівні авторкою здійснено типологізацію авіаційного одягу льотчиків з позицій композиційного дизайну, продемонструвавши високий професійний рівень володіння матеріалом за темою дослідження та методологією наукової діяльності. Запропоновано модель гармонізації візуальної структури комплекту із технічними, символічними та експлуатаційними вимогами. Мамченко Я.О. органічно обґрунтувала доцільність формування гармонійних взаємозв'язків у сучасному еколого-орієнтованому дизайні із застосуванням інноваційних технологій та представила огляд використання інновацій. Важливими є виокремлені пропозиції нових трендів у створенні айдентики сучасної уніформи військових, адже це сприятиме розвитку культурних меседжів та демонструє суспільні пріоритети. Здійснено цінний внесок у дизайн-теорію спеціального костюма через введення категорій «стратегічного образу» та «психовізуальної адаптації» в системі військового одягу. Практичну цінність має класифікація формотворчих чинників та розробка графічних варіантів сучасного комплексу одягу для льотчиків ЗСУ.

Ступінь відповідності змісту дисертації профілю спеціальності 022 Дизайн. Дисертаційна робота відповідає науковому профілю спеціальності 022 Дизайн, адже дослідження зосереджено на формотворенні, композиції, проектуванні одягу як візуально-комунікативної системи. Робота є прикладом

високого рівня інтеграції мистецтвознавчого та техніко-естетичного аналізу в галузі проектування спеціального костюма.

Повнота викладення результатів дисертації в опублікованих працях.

Основні положення та результати дисертації відображені у 26 наукових публікаціях, включно із 5 статтями, 4 з яких – у фахових виданнях України; тезами конференцій, більшість з яких – міжнародні, що свідчить про належний рівень апробації результатів дослідження та активну наукову комунікацію авторки.

Дотримання принципів академічної доброчесності. У роботі виявлено належний рівень академічної доброчесності. Посилання на використані джерела вказано коректно, академічне запозичення не фіксується. Зміст роботи свідчить про її самостійне виконання.

Зауваження до дисертаційної роботи.

1. У другому розділі доцільним було б розширити порівняльну характеристику композиційних моделей одягу для льотчиків цивільної та військової авіації, що могло б поглибити розуміння меж ідентичності візуального образу військовослужбовця.

2. У роботі варто було б акцентувати увагу на кольорових і знаково-символічних аспектах камуфляжного патерну, зокрема щодо його культурно-психологічного впливу на сприйняття образу в бойових умовах.

3. У ряді візуальних матеріалів (особливо в додатках) бракує графічного узгодження стилістики — бажано було б додати єдиний стиль оформлення схем та підписів до ілюстрацій.

Висловлені коментарі і вказані зауваження не є визначальними, мають рекомендаційний характер і жодним чином не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

Висновок. Дисертаційна робота Мамченко Яни Олександрівни «Дизайн військового одягу для льотчиків: еволюція, типології, проєктні практики» є завершеним самостійним науковим дослідженням, виконаним на високому рівні. Теоретична новизна та практична значущість у сукупності розв'язують наукове завдання, що має істотне значення для спеціальності 022 Дизайн галузі знань 02 Культура і мистецтво. За актуальністю, науковим рівнем, достовірністю результатів і ступенем розробленості теми дисертація відповідає вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії та Порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44.

Вважаю, що Мамченко Яна Олександрівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 022 Дизайн галузі знань 02 Культура і мистецтво.

Офіційний оглядач:

Доктор мистецтвознавства, професор,
Академік Національної Академії Мистецтв України,
завідувач відділу образотворчого та
декоративно-прикладного мистецтва
Інституту мистецтва, фолклористики
та етнології ім. М.Т. Рильського

Т.В.Кара-Васильєва

A large, stylized handwritten signature in blue ink, which appears to read "Kara-V", is written over the right side of the page.